

**Császár Klaudia/Fejes Dorottya/Kiss Benedek/Kovács Natália/Kozsik Hanga
Viola/Macher Máté/Szabó Pál**

Válogatás az 1956-os forradalom skandináv irodalmából*

Jens Eisenhardt

Menekülés Magyarországra (részletek)

Akkor történt mindez, amikor egyre csak Budapest utcáit róttam, és próbáltam kitalálni, mit akarok ebben a városban, ebben az országban.

Most itt vagyok. Ülök egy széken és egy ajtót nézek, és ez az ajtó zárva van, és senki nem nyitja ki. Ez az első nap az Akadémia utcai házban, az V. kerületben, Pesten, a Duna bal partján. És az ajtó, amit nézek, nem közönséges ajtó, nem festett fa, hanem belül párnázott, kívül bőrrel bevont ajtó. A párnák szegélyén kerek fejű, sárgaréz gombok sorakoznak. Talán a kilincs is rézből van. Felállhatnék és ellenőrizhetném, de inkább ülve maradok és nézem az ajtót.

Szép, nem igaz?

Egyszerre vagyok itt és sok más helyen. Még mindig mozgásban vagyok, még mindig úton vagyok, menekülésnek is nevezhetjük.

Volt egy álmom: menekült voltam a mocsárban, egy menekült úton a határ felé. Elértem a határt? Túljutottam rajta? És ha nem: mikor fogom? Vajon elérek-e valaha odáig és átjutok-e rajta?

Dániában az iskolai szolgálati lakásom falán egy Magyarország-térkép függött, amely messziről úgy nézett ki, mint egy vörösperemű felhő, és a felhő átalakult, és azzá vált, aminek éppen látni akartam. Az írógép mellett a fotelban ülve elképzelttem, hogy hanyatt fekszem a gyepen, ami már rég nincs, és meglátok valamit a változó felhőben. Azt hittem, hogy már órák óta így fekszem, de lehet, hogy az órák csak percek voltak, mintha lassan felszívta volna a fűből. Szédültem és muszáj volt becsuknom a szemem, álomba merültem, majd felébredtem és kinyitottam a szemem. Azt hittem, hogy az egész napot átaludtam, de a felhő még mindig ott állt az égen, és most volt és régen volt, amikor még el tudtam révedni a fű és a bürök közt,

* A fordítók elérhetősége:

Császár Klaudia: csaszarklau2001@gmail.com; Fejes Dorottya: fejesdorottya11@gmail.com; Kiss Benedek: benoit.benedek@gmail.com; Kovács Natália: iren.nati@gmail.com; Kozsik Hanga Viola: hangakozsik@student.elte.hu; Macher Máté: machermate4@gmail.com; Szabó Pál: szabopal2004@gmail.com.

amikor a nagyfiúk hosszú és barna lába elsuhant az arcom mellett, amikor a nyárfák a tó fölött összefüggő ernyőt képeztek, amely felfogta az esőt. Feküdtem és elképzeltem, mi minden lehetne az a felhő. A nap a lábamat és a hasamat melengette, de az arcomat nem érte, mert egy nagy galagonyabokor árnyéka vetült rá. Jól esett ott heverni a magas és dús fűben, amelynek felső rétege megbarnult, közepe sárga, alja viszont egészen a földig zöld volt. Régebben átfordultam a hasamra és a mezőt néztem, azt játszottam, hogy egy nagy bütyköshangya vagyok, amely a fűszálak között mászik, vagy egy piros katicabogár, amely imájával felszáll egészen az Úrig, és talán ott is lakik az Úrnál a felhő mögött, talán ott van a mennyország is. De ezen a nyári napon hosszú idő óta először nem fordultam a hasamra, maradtam hanyattfekve a zöld fűben, amely elfonnyadt, elszáradt és földdé lett, maradtam ülve a fotelemben és azt láttam, azt képzeltem, amit szerettem volna, miközben böfögtem és majdnem belefúlladtam emlékezetem nyálába. A felhő engedelmeskedett, Magyarország lett újra, egy világoszöld ország piros határokkal, egy térkép a falon, méretaránya 1:525000.

A Magyarország-térkép ott fekszik a fogkrém, a dugóhúzó, a szótár, a WC-guriga és minden mellett, amit az ember a bőröndjében magával visz egy útra: dolgok, a múlt. A koffer a padlón állt, az írógép mellett, de nem azt nézem, nem is az írógépet, hanem a párnázott ajtót magam előtt: zárva van, senki nem nyitja ki. Fel tudnék állni, hogy odalépjek, de inkább ülve maradok. Egy ajtó Budapesten.

Most itt vagyok. Egy ovális támlájú, mives lábú, párnázott széken ülök. Mellettem egy heverő áll, ketten is elférnének rajta, a gyékényterítővel borított asztal közepén váza díszeleg, benne művirágok, van itt még egy lámpa, egy szekrény és egy telefon. Előttem egy zöld csempézetű kályha. A falon az asztal felett egy szénrajz lóg: portré egy egyiptomi asszonyról. A szoba keskeny, nagy belmagasságú, hűvös.

Egy szoba Budapesten.

Kitártam a befelé nyíló zsalugátereket, de a nap nem sütött be.

Magyarországra szeretnék menni, mondtam.

Máris, mondta egy papírfigura. Busszal, vonattal vagy repülővel? Csak oda vagy retúrjegyet szeretne? Első vagy másodosztályra? Mikor? Melyik útvonalon? Magyarország az Öné, uram, ha az útlevele rendben van.

Lehet, hogy pénz nélkül boldogulsz.

De semmi vagy az útleveled nélkül.

Alapvető emberi jogod, hogy szabadon mozogj a földgömbön, de az útlevelednek rendben kell lennie.

Kérem az útlevelét!

Ott van az asztalon: piszkosszürke, a bőrborítás felszakadt a széleken, a gerincvarrás is elkezdett szétjönni, de a szívek között ott ugrálnak az oroszlánok a korona alatti pajzsban. Dán vagyok. Ez áll az útlevelemben: Dansk, Danois, Danish, Dänisch, itt Magyarországon pedig dán – mély á-val.

Az útlevelem én vagyok.

Egy szám, egy foglalkozás és egy helység, születési év és nap. Mögöttem számjegyek a nyilvános jegyzékekben és a titkos kartotékokban, de itt és most, ebben a városban, ebben az országban a 3301035. számú dán állampolgár vagyok – Christian Dán – 177 centiméter magas (cipőben), hajam sötétszőke, szemem kék, az igazolványképet a negyedik oldalon egy rendőrőrnagy hagyta jóvá. Napszemüveget levenni, mondta a határőr, mert napszemüveggel már nem is én voltam.

Most itt vagyok –

folyamatos mozgásban, mindig úton –

itt

most

Én? Felfoghatatlan. Egy szó. Mit jelenthet? Én – a vízöntő jegyében született – lobogó szálak, távolodó, menekülő, reszkető plazmamag, a medúza, a kezelhetetlen.

Áruld el nekünk, hogy ki vagy.

Bizonyítsd be.

Szilveszter este –

Emlékszem: kolbász, savanyú káposzta, bor, a magyar házigazdák hívtak meg az ünnepségre, bor Gyöngyösről, Tokajról, Pécsről, bor és hegedűk. Az emlékem sötét hullám.

Alekszej, Togo, Scott, Mireille. Táncoltunk, ittunk. Walter: Es lebe die Freundschaft! Igen, Walter német volt, és ő mondta a tósztokat, alapos és sajnós klisés tósztótokat, de Walter már csak Walter volt. Ittunk, táncoltunk. Alekszej töltött: ti skandinávok azt állítjátok, hogy tudtok inni. Togo motyogott valamit a poharába sötét ajkaival: csak itt Európában, csak itt Európában – igen, biztos így van.

Emlékszem a hullámra: sárga magyar rizling karcsú, zöld üvegekben. Így emlékszem, így is fogok emlékezni. Elégedett voltam. Új voltam. A világ – a nagyon is valós – a lábaim előtt hevert.

Éljen a béke! Leve freden!

Igen, boldog új évet! –

Különböző helyekről származtunk, mégis barátok voltunk. Vállveregetés, apró ugratások, intrika, ez már csak hagyomány. És természetesen: a nagy, igazi csaták a folyosókon, zárt ajtók mögött zajlottak. Béke és barátság, ez volt a hivatalos szlogen. A bor jó volt és erős. Felváltva énekeltünk. Hektikus volt, új volt. A világ ébredni kezdett. Ez az éj egy kezdet volt – nekem – az évnek – nekünk –

Scott, szájszegletében cigarettával, Marikát átkarolva tesz egy rosszindulatú megjegyzést. Alekszej csak nevet, kissé magányosan ül, a Komszomol tagja. Togo egyre közelebb csúszik Chu kínai feleségéhez, selyem, porcelán és talán flört is, vagy tévedek? Smith, az öregfiú, verejtékben úszva vet vágyakozó pillantásokat Sydneyre. Janek, a főnököm, és még néhányan veszekszenek Farkassal, a farkasbőrbe öltözött báránnyal. És Walter: Es lebe der Genosse Chruschtschow! Mireille és honfitársai, többes számban, kolóniát alkotnak a kerek asztal körül – les chevaliers, énekelnek, az elnök és Bernardo bekapcsolódnak, de a magyarok Kossuthnótája mindannyiunkat túlharsog. Nem, nem Walter. Es lebe, es lebe – sikított a mi Jugendfreundunk FDJ-kék szemével. És a terem közepén latinamerikaiak körben állva rumbát riszálnak, taps, taps, taps –

Egy lebuiban, egy barlangban végeztük. Ahogy most is, Budapesten minden sarkon állt egy fülledt légkörű kocsmá, ahol csipketerítés asztaloknál, sós mandulás porcelántálak mellett magyar gint szolgáltak fel, miközben egy hatalmas zongora mellett elszegényedett grófnő az *I Love Parist* éneklő rekedt hangon, kapitalista dzsungeldobok kíséretében. A dekadens burzsoák és a dörzsölt tőzsdemilliomosok között, akik utolsó görcsös táncukat járták – igen, mi így láttuk őket – az amerikai nagykövetség emberei és a részeg osztrák turisták mellett – itt a potentátok és a pártkönyves bürokraták társaságában – de vajon tényleg láttuk őket? – ezen az éjszakán, az újévben már tudtam, hogy mit akarok – akarok –

elérni –

azt, hogy jobb legyek, igen, a legjobb diák, tettekész, határozott, rettenthetetlen – hát persze – és pánik nélkül, a pánik legapróbb jele nélkül, amikor a helyzet bonyolulttá válik és ilyen vagy olyan veszély leselkedik rám a láthatáron – törekedni, hogy mentes legyek a pánik minden nyomától, okos, meggondolt, megbízható, őszinte legyek – igen – és szeressem az embereket, ugyanúgy – hát hogyan – és soha, nem, soha ne legyek elégedett a világnézeteimmel, hanem mindig ússzak tovább, mindig haladjak előre, hogy megváltoztassam a világot, amely körülöttem pörgött-forgott –

Egy szerencsekerék!

Es lebe, mondta Walter.

Csak itt, Európában, mondta Togo.

I do love Paris, mondta egy lány – vagy ezt egy másik éjjel mondta? Ebben a városban, ebben az országban annyi másik éjszaka volt.

Újév reggelén európai hányás Togo nadrágjának térdén.

Úsztunk a sárga és zöld hullámokban, és elcsúsztunk a száradó nyáltócsákban.

Éljen 1956!

A remények éve –

Nem láttuk előre a jövőt. A fejünkből is alig láttunk ki.

Szeptember. Október. Senki nem akadályozhatta meg, hogy az az október végi kedd eljöjjön –
Kossuth Rádió 14:23-kor:

Piros László belügyminiszter eltörölte a nyilvános gyülekezés és a tüntetések tilalmát.

Rövid szünet.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének első titkára, Gerő Ernő beszédet tart este nyolc órakor.

A Kossuth és Petőfi Rádió este nyolc órakor:

Kedves Elvtársak, szeretett barátaink, Magyarország dolgozó népe!

De én akkor már rég Koppenhágában voltam.

Futottam –

Egy sziklán álltam és a szikla leszakadt alattam, futottam a gödrökből a biztonságos helyekre, megbotlottam, elestem, felálltam, futottam, megálltam és futottam, előttem mocsár –

Menekült voltam a mocsárban, egy menekült úton egy határ felé. El fogom érní a határt?

Túljutok valaha rajta? Létezik egyáltalán ez a határ?

Hason feküdtem, mozdulatlanul. Körülöttem szittyó, víz és madarak, vajon csak madarak voltak? Még mindig hason fekve megmozdítottam kissé az egyik ujjamat, aztán óvatosan az összeset, a kezem fücsomókon, nyálkán, gyékényen, apró köveken tapogatott végig, majd valami nyúlós, puha, sűrű anyagra tévedt, talán egy kiszáradt nyáltócsa volt? Vagy egy medúza? Felemeltem a fejem. A tekintetem tükröződött a vízben, lángolt az ég, az arcom úgyszintén, egy

felhő piroslott az égen és a vízben. Előre kúsztam, lassan és óvatosan. A testem alatt nem volt szilárd talaj, csak mély lyukak, ezer lehetőség. A felhő megváltozott, átalakult, bármi lehetett, amit csak akartam. Még előrébb kúsztam. Ott voltam a jelenben, folyamatosan úton, mozgásban, lobogó, távolodó, menekülő szálak kötegeként. A föld megmozdult, vele együtt pedig én is. Kúsztam, kúsztam előre, lassan és óvatosan, és már térdelve néztem végig a mocsáron, az országon, a világon, a valóson, amely ködbe, szittyóba burkolózott, ösvényeket nem láttam, de valahol ott voltak. Lábra álltam és megtettem az első lépést.

*Fordította: Császár Klaudia
A fordítást ellenőrizte: Csűr Gábor Attila*

Sissel Solbjørg Bjugn
Szegény Magyarország

1

Anya aznap,
1956-ban,
émelyítő fejfájással feküdt az ágyban.
– Biztosan migrén –
mondta Veslemøy-nek.

Nélküle ültek a nappaliban,
Veslemøy, Roland, Signe és apa.

– Elmehetünk Veslemøy-jel a Vannsjöhöz? –
szólalt meg egyszer csak Signe.

Veslemøy nem örült a kérdésnek.
Szívesen járt a tóhoz, de...
Signe egyszerűen sosem kérte ki a véleményét!

Apa elengedte őket.
Anyának most teljes nyugalomra van szüksége.
– Ki kell aludnia a migrént – mondta,
és belecsípett Roland arcába.

Veslemøy felállt
és az ingaórához lépett.
Kérdőn nézett apára.

Amikor ő válasz helyett biccentett, Veslemøy megállította az ingát.

Így az óra sem fogja zavarni anyát.

2

Roland sírt és toporzékolt, amikor a lányok indultak a Vannsjöhöz.
Most először nem kísérte el őket apa, anya és Roland.

Biciklivel mentek. Signe tekert,
Veslemøy pedig hátul ült, mint általában.
Ő lehetett az egyetlen egész Ryggében,
aki nem tudott biciklizni.
Halkan sóhajtott.
És ha Signe elárulja nekik?
Nem fogja, megígérte, hogy nem.
Megint sóhajtott.

Eltekertek a trafikusbódé
és a sárga bungaló mellett.
Sátorteteje volt,
de különben úgy nézett ki, mint bármelyik másik ház.

– Bunga-ló, bunga-ló, bunga-ló! –
énekelt Veslemøy,
és dobolt hozzá
a térdén, a feltekert pokrócon.
Rossz ötlet volt.
– Nyugodj már le! – ripakodott rá Signe.

Veslemøy sietve
a masnijához kapta a kezét.
Olyan nyugodtan ült onnantól, mint egy faszent.
Oldalra se nézett.

A nagy domb felé tartottak,
és Veslemøy már sejtette,
mit fog hallani.

– Szállj le a bicikliről! – mondta Signe.

3

Sem a fürdőhelyükön,
sem máshol nem volt egy lélek sem.
Övék volt az egész Vannsjø.
Alig hittek a szemüknek!

– Biztosan ma gyűjtik be a gazdák a szénát –
mondta Signe.

– Szénát?

– Azt! Vagy kukoricát.

– Ezért nincs itt senki?

– Van jobb ötleted?

– Nekem? Nincs.

Veslemøy a fűre terítette
és kisimította a pokrócot.
Tudta, hogy a nővére így szereti.
Eközben Signe a holmijaikat pakolta ki.

Veslemøy látta,
hogy hozott magával olvasnivalót:
egy köteg amerikai újságot.

A barátnőitől,
Kis-Gerdtől és Nagy-Gerdtől
kapta őket.
A ryggei repülőtéren dolgoztak,
pont, mint apa.
A repülőtéren mindent szerettek,
ami amerikai.

– A life azt jelenti: élet – mondta Signe,
és elhelyezkedett a pokrócon.

– Aha – mondta Veslemøy,
és nagyot kortyolt az üdítőjéből.

– Ő is tud amerikaiul – gondolta.

A thunder jet azt jelenti: sugárhajtású repülőgép.

4

– Még egy kép

Marilyn Monroe-ról! – kiáltott fel Signe.

– Így már 127 van otthon!

Veslemøy a tóról a pokrócon heverő újságokra pillantott.

Közelebb hajolt, és jól megnézte a képet, amire Signe mutatott.

Marilyn Monroe egy zöld fürdőkádban feküdt,
alig látszott ki a hab alól.

Szemfesték

és rúzs is volt rajta,

fejét oldalra billentette,

csücsörített.

És még a mellei is kilátszottak!

– Bárcsak én is amerikai filmsztár lehetnék! –

sóhajtott Signe,

és ábrándozva nézett maga elé.

– Mint Marilyn Monroe! – tette hozzá.

– Nem is hasonlítasz – akarta mondani Veslemøy,

de akkor Signe megharagudott volna, így inkább mégsem mondta.

Helyette azt kérdezte:

– Mikor fürdünk már?

5

Signe még nem végzett az átöltözéssel.

Kétrészes fürdőruhát próbált felvenni,
az tartott ilyen sokáig.

– Utolsó a záptojás! – kiáltotta Veslemøy.

Igazított egyet az fürdőnadrágján,
és leszaladt a Vannsjöhöz.

A víz úgy csillogott, mint ezernyi fémkupak.

Milyen szép is a tó!

Besietett, és addig ment,
míg a víz a nyakáig nem ért.

– Jó meleg! – kiáltotta.

Most már Signe is bejött.

Elhaladt mellette,
még beljebb ment,
aztán hirtelen visszafordult,
és meglazította az óraszíját.

– Vidd ki! – mondta.

– De...

Veslemøy magába fojtotta a többit.

Felállt, Signéhez ment, és átvette tőle az órát.

Igazi acél volt.

Signe anyától és apától kapta,
jutalmul a szép bizonyítványért.

– Gyorsan kiviszem, és kész – gondolta Veslemøy.

Ráfeküdt a vízre, és lábtempózni kezdett.

– Ne!

Veslemøy hátrakapta a fejét.
Signe úgy szaladt utána,
hogy a nyomában fröcskölt a víz.
Most meg mi van?

Sétálni kellett volna, nem úszni! –
döbbsent rá Veslemøy hirtelen.
Az óra nem bírja a vizet!

– Siettem! – mondta Veslemøy,
mikor Signe megragadta.

Az órát bámulták.
Sem a mutatók, sem a számok nem látszottak.
Csak apró vízcseppek
az üveglap alatt.

6
Signe már rég a partra ért.
A pokrócon ült,
az amerikai lapok mellett.
Épp naptejvel kenegette a lábát.

Veslemøy fel-alá
járkált a vízben.
– Signe még biztosan mérges
az óra miatt – gondolta.
Legjobb, ha most itt marad.

Megpróbálhatná újra felvidítani.
Mondhatná neki, hogy mennyire
hasonlít Marilyn Monroe-ra.
Ez hízelgés lenne, de...

Veslemøy egyre beljebb ment.
Minden lépésnél csiklandozta a víz,
és simogatta a hátát a szél.

Vajon nyitva tudnám tartani a szememet
a víz alatt?

7

Veslemøy feljött a víz alól,
és a szemét dörzsölte.

– Eresszetek! –

hallotta hirtelen Signe kiáltását.

És valami mást is hallott.

Fiúk kacagtak hangosan,
és kurjongattak egymásnak.

Nem volt ismerős a hangjuk.

Mi történt?

Végre rendesen látott.

Signe a pokrócnál állt,
körülötte öt nagydarab fiú,
hetedikesek lehettek.

Egyszer csak az egyik fiú
félreugrott, és egy rongydarabot emelt a magasba.

Messziről is látszott.

Csak ekkor vette észre Veslemøy,
mit is bámulnak annyira.

Elfogta az undor.

Signén csak egy fürdőalsó volt!

Úgy nézett ki, mint egy félig
megpucolt alma.

Veslemøy feléjük rohant.
Mezítláb szaladt, és ha voltak is kavicsok
vagy túlevelek a fűben, nem érezte.
Figyelte, mit kiált Signe a
a hangzavarban.

8

Signe: Tűnjetek innen!
Rolf: Nézzétek a hatalmas dudáit!
Otto: Hadd fogjam meg őket! Na, csak egy kicsit!

9

De valójában nem dudákra gondoltak.
Sem a rózsaszín rágógumis fiú,
sem a vastag cipős.
Hanem Signe melleire,
és ezt Veslemøy jól tudta.

Csak anya vagy apa lenne itt!

– Ne bántsátok a nővéreimet! –
kiáltotta volna Veslemøy,
de egy hang sem jött ki a torkán.

10

Signe: Te büdös paraszt!
Steinar: Mit mondtál?
Signe: Te krumplizabáló!

Viggo: Katonagyerek!

Signe: Inkább vagyok katonagyerek,
mint krumplizabáló!

Viggo: Kitől vette el a katonaság a földet
az új repülőtérhez?

Hát tőlünk!

Steinar: A repülőtér, amin
az apád dolgozik!

Bjørn: Ha lehet azt munkának nevezni!

Signe: Az én apámnak legalább nincs istállószaga,
mikor hazajön!

Mint a te apádnak! És a tiednek!

Otto: A dudái nagyon jók!

Még akkor is, ha az apja tábornok!

Signe: Őrnagy!

Amerikában volt kiképzésen!

11

Milyen furcsa ez a Signe!

Veslemøy a fiúkoszorún kívülről figyelte.

Feleselt a fiúkkal,
feléjük fordult,
csücsörített, és rájuk kacsintott,
épp, mint Marilyn Monroe.
A hajával is játszadozott.
Nem meglepő,
hogyan a fiúk nem tűntek el.
Nem igazán tudták,
mit gondoljanak.

– Valamit ki kell találnia,
de hamar! – ébredt rá Veslemøy.
A pokrócra pillantott.
Talán az lesz a megoldás.

Veslemøy felkapta a pokrócot,
és a fiúk között elsurranva
Signének nyújtotta.

Signe csak akkor vette észre,
hogy ő is ott van.
Találkozott a tekintetük.
– Menj el innen! –
üzente Signe aranybarna szeme.
– Fogd a pokrócot! –
kérte Veslemøy zöldesbarna szeme.

Végül Veslemøy a
nővéreére terítette a pokrócot.

Erre mintha Signe
magához tért volna.
Elvörösödött.
Ekkor már Veslemøy
sem bírta tovább.
Sírva fakadt.

12

Signe visszakapta
a fürdőfelsőjét, amit az előbb még lobogtattak.
Aztán az öt fiú megindult az erdő felé,
zsebre tett kézzel.

Veslemøy még hallotta,
hogy a rágógumis azt kérdezi:
– Láttátok a hatalmas dudáit?

És azzal eltűntek.

13

Veslemøy felakasztotta a biciklikormányra a fürdőruhát és
a fürdőnadrágot.

Elindultak haza. Signe tolt a biciklit.

Veslemøy mellette bandukolt.

Nem szóltak egy szót sem.

Veslemøy megigazította

a vizes masnit a hajában.

Merje most mondani?

Először kérdeznie kell valamit Signétől!

14

Veslemøy: Igaz, hogy a hadsereg földet vett el a gazdáktól?

Signe: Igen. Ahol most a reptér van, ott régen szántóföld és legelő volt. De kifizették őket. Ezt hívják kisajátításnak.

Veslemøy: Apának is ezért lehet gyomorfekélye.

15

Veslemøy az ajkába harapott.

Nem vitte rá a lélek, hogy elmondja.

Meglátta a sárga bungalót.

Nem voltak messze.

Veslemøy tudta, hogy Signe otthon majd elvonul a szobájába.

Most kellett mondania, mielőtt túl késő!

16

Már majdnem a trafikobódénál jártak,
és még mindig nem mondta el!

Signe olyan dühös lesz, hogy...

El fogja mondani az osztályban, hogy nem tud biciklizni!

Tegnap is fenyegetőzött velem.

Azért mégis ki kellett mondania!

Veslemøy megállt az út szélén, és leguggolt,

hogy kipiszkálja egy kavicsot a cipőjéből.

De még inkább, hogy húzza az időt.

Signe csengetett a biciklicsengővel.

– Gyere már! – szólt rá.

17

Veslemøy: Mit mondtál?

Signe: Azt mondtam, gyere már! Vagy 1956 fennmaradó részét azzal akarod tölteni, hogy hazajuss?

Veslemøy: Olyan lassan megyek, amennyire csak akarok! **NE IRÁNYÍTGASS ENGEM!**

Signe: Csak várj, amíg elmondom anyáéknak az órát!

Veslemøy: Nem az én hibám volt! Miért nem vitted ki te?

Signe: Elmondom Sigurdnek, hogy nem tudsz biciklizni! És a többi osztálytársadnak is!

18

Veslemøy összeszorított szájjal kullogott.

Marilyn Monroe illegette magát.

Marilyn Monroe egy hímzett párnához hasonlított.

Nem szerette Marilyn Monroe-t.

Arról is be kellett volna számolnia.

De inkább hagyta.

Érezte, hogy mindjárt újra sírva fakad.

Egyébként sem akart többet Signével beszélni.

A házukhoz értek.

Roland kint ült a lépcsőn,

nagyon várhatta őket.

Nem kellene már ágyban lennie?

19

Aznap éjszaka Veslemøy szépet álmodott.

Egy sugárhajtású repülőgépről.

Először csak hallotta.

Utána látta is, a messzeségben.

Fénylő pötty volt, fehér csíkot húzott maga után.

A fehér csíkból írás lett.

A repülőgép fehér betűket kanyarított a kék égre.

Az ő írására hasonlított.

De ezeket a betűket Ryggétől Bardufossig bárholnan el lehetett olvasni, akkorák voltak.

Mit írt a repülőgép?

Veslemøy hátrahajtotta a fejét.

– Signe irányítja Veslemøyt! – olvasta suttogva.

– Könnyű félreolvasni! – mondta egy hang.

Mínta anya vagy a tanárnő lett volna.

Veslemøy megdörzsölte a szemét, és újra próbálkozott.

Ezúttal hosszabban fejtegette az égen lévő írást.

– SENKI SEM IRÁNYÍTJA VESLEMØYT! – olvasta hangosan álmában.

20

Jó néhány hét eltelt a vannsjøi nap óta.

De még mindig nincs 1957.

Veslemøy és anya a nappaliban ül.

Anya pulóvert köt Signének.

Veslemøy a gondolataiba merülve nézi.

– Anya, mi a helyzet Magyarországgal? – kérdezi egy idő után.

– Magyarországgal? – kérdez vissza anya.

– Igen, Magyarországgal!

Azt mondja, Sigurd egyfolytában ismételteti, hogy szegény Magyarország.

És hogy az imént a rádióban is Magyarországról beszéltek.

– Magyarország egy kis ország – kezdi anya.

– Kisebb, mint Norvégia? – szakítja félbe Veslemøy.

– Azt nem tudom – folytatja. – A Szovjetunió nagy, sokkal nagyobb, mint Magyarország.

Elmagyarázza, hogy évek óta a szovjet kormány irányítja a magyar népet.

És hogy a magyarok most a szovjet katonák ellen harcolnak.

Nekik rengeteg fegyverük van.

A magyaroknak szinte semmennyi.

– Nekik csak a bátorságuk van – fejezi be anya.

Könny gyűlik a szemébe.

Veslemøy látja, hogy a kötésről közben elfeledkezett.

– A magyar nép is irányítani akar! – mondja.

– Igen, pontosan! – helyesel anya. –

Ráadásul úgy hallom, a fiatalok is harcolnak most Magyarországon.

Veslemøy kezébe veszi a fonalgombolyagot.

Pihe-puha, mint egy nyúl.

A fejét anyukája térdére teszi,

aki megigazítja a masnit a hajában.

– Szegény Magyarország – szipog Veslemøy a rózsaszín gombolyagba.

Fordította: Fejes Dorottya, Kozsik Hanga Viola és Macher Máté

A fordítást ellenőrizte: Veress Kata

Georg Sessler

Életben vagyok, bár megszülettem (részletek)

33

A tanárom, Zirai kiszolgált katona, rögtön tudni róla rövid, szinte nullásra nyírt hajából, ápolt, viasszal kent, ősz bajuszából és egyenes testtartásából. Mindenekelőtt azonban az üvöltéséből:

– Sessleer! Gyere ide!

Nem kedvel engem.

Örömmel kínoz minden órán. Nem igazán értem, miért.

Az iskolában leginkább a rajzot, a szüneteket és a tornát értékelem, a magyart és az oroszot annál kevésbé. Zirai mindent felügyel, és mindent pontosan fel kell jegyeznünk, le kell másolnunk a fekete tábláról. Felszólít minket, hogy ellenőrizzünk, de mit ér, ha azt sem tudom, honnan hiányozhatnak a betűk. Megérthetné, hogy igyekszem, hogy nem vagyok „hanyag”, hanem mindent beleadok. Ha más nem, az életöszönöm segíthetne.

– Sessleer, mutasd, mire jutottál! – hallatszik a katedráról. – Miért nem teszed, amit mondok?

– üvölti Zirai. Nincs menekvés. A fenyítés a pofontól a mutatópálcás ütésen át egészen a barkócibálásig terjedhet az osztály előtt. Mindig engem ellenőriznek, mást soha. Fogalmazásból alig kapom meg az elégségest, helyesírásból is épphogy átmegyek. Nagyon szép a kézírásom, de mit ér, ha az oldal tele van firkálva pirossal a sok helyesírási hiba miatt, mielőtt leosztályoznák.

Az a szóbeszéd járja, hogy Zirai hivatásos katona volt a második világháborúban. Azt suttogták az iskolában, hogy tiszt volt, de elítélték súlyos testi sértésért és lefokozták. A lovaglópálcát mutatópálcára cserélte, amit előszeretettel használ rajtunk, fiúkon.

Egy nap apám jön értem az iskolába. Állunk az utcán, beszélgetünk, amikor kijön a tanárom.

– Hát a Zirai meg mit keres itt? – csodálkozik apám.

– Ismered? Ő a magyar- és orosz tanárunk – válaszolom.

Lajos¹ megállapítja, hogy sok év eltelt utolsó találkozásuk óta. A bajusz, a járás és a tartás ugyanaz. De Zirai nem olyan ijesztő, mint korábban, annak ellenére, hogy megnőtt a térfogata, mindenekelőtt hasban. A tökéletes katona meghízott az évek során. Az orra vöröses-lilás, látszanak a hajszálerék.

– Csak nem ahhoz a Sesslerhez van szerencsém?

– Igenis, hadnagy úr! – feleli apám gunyorosan.

¹ Sessler Lajos, az elbeszélő édesapja.

– Vagy úgy. Túlélte a háborút? Sessler, igazán megtaníthatná rá a fiát, hogy oldja meg a házi feladatokat és figyeljen az órán. Máskülönben bajba kerülhet.

– Beszélek majd vele – mondja apám.

Elindulunk.

1956. október 23-án felső tagozatos végzős vagyok. A belvárosban zavargások törtek ki, a teherautókról szórólapokat osztogatnak, rajtuk reformkövetelések és felhívás a Bem-szobornál szervezett tüntetésre. A helyszín nem véletlenszerű választás, Bem tábornok a Habsburgok elleni 1848-as szabadságharc egyik vezéralakja volt. Néhány társammal a belvárosba megyünk, mert ott akarunk lenni az események középpontjában. Természetesen a szülők tudta nélkül. Rengetegen gyűltek össze, lehetnek vagy harmincezren. Megszállottan vágják ki a kommunista jelképet a zászlóból, és felolvassák a műegyetemisták 14 pontját.² Hihetetlen ez a látvány és ez a hangzavar. Azt skandálják: „Ruszkik haza! Rákosi gyilkos! Döntsük le a Sztálin-szobrot! A Parlamenthez! A rádióhoz! Le Gerővel! Vissza Nagy Imrét!”³ Elképesztő, hogy csak úgy meg merik tenni! A himnuszt énekeljük és ujjongunk. Elkeveredem társaimtól és a tömeggel átvonulok a pesti oldalra, ahol a középületek homlokzatáról sorban leveszik a vörös csillagokat. Mire a Hősök terére érünk, a huszonöt méter magas Sztálin-szobrot már ledöntötték.⁴ A csepeli hajógyári munkások drótkötelet rögzítettek a szobor feje és a teherautók közé, a csizmákon lángvágókkal dolgoztak, hogy felborítsák a monstremot. A tüntetők most benzint töltenek a szoborba, több emeletnyi magasba csapnak fel a lángok. Aztán lenyakkazzák a Sztálin-szobrot. A fejére valaki W.C.-feliratot mázol. Csak a csizmák maradnak a talapzaton. Apró darabokra szedik szét a szobrot. Tülekedünk a tömegben, hogy szerezhessünk egy-egy darabot a hatalom gyűlölt jelképéből.

Hihetetlen önkívületben örvénylik a tömeg.

Hazamegyek és leszidnak, ahogy az kései hazaérkezéskor lenni szokott.

Amint később hallottam, Gerő első titkár rádióbeszéde után a tüntetés elfajult. Elítélte a tüntetőket, „napjaink télen, tapasztalatlan fiatalságát”. A diákok ettől még jobban feldühödtek és jónéhány rendőrautót felborítottak.

² A köztudatban ugyan 16 pontként maradt meg, valójában 10, 11, 14 és 17 pontos változatai is léteztek a hallgatók követeléseinek, illetve sokszor a pontok sorrendje is eltérő volt. Ez többek között annak köszönhető, hogy a szöveget annak több különböző fázisában sokszorosították. Továbbá a dokumentum felhasználásának közegétől is függhetett a megjelenítés módja.

³ Az eredeti szövegben szereplőknek tartalmukban megfelelő fennmaradt jelszavak: „Szovjet sereg menjen haza, Sztálin-szobrot vigye haza!”, „Le Gerővel, ki az oroszokkal!”, „Rákosit a Dunába, Nagy Imrét a kormányba!”, „Új vezetést akarunk, Nagy Imrében bizalmunk!”

⁴ A szobor valójában 8, a 10 méteres talapzattal együtt 18 méter magas volt.

Társaimmal kimegyünk, hogy megnézzük az iskola közelében zajló harcokat. Teherautókkal lehet csak közlekedni a városban, nem üzemelnek sem a busz-, sem a villamosjáratok. A Moszkva térig stoppal megyünk. Ott barikádot építettek pullmankocsikból. Néhány puskával felfegyverzett fiatal munkás megállítja a teherautót.

– Ne menjetek tovább! Lövöldöznek a téren!

Leugrunk a platóról. Golyók süvítenek el mellettünk és szétzúznak néhány ablakot a közelben. Halljuk, amint géppuskalövéssel felelnek rá. Egyik kaputól a másikig szaladunk, hogy láthassuk a harcban álló feleket. A kapualjak menedékében emberek csoportjai kiabálnak egymással a hangzavarban. Meglátom az egyik iskolatársamat, fegyverével fut el mellettünk. Kiáltok, de ő nem hall engem. Nyomába erednék, de egy férfi visszatart. Kézigránátokkal és egy kerek tölténytárú orosz gépfegyverrel van felszerelve. Arca véres, ruhája elrongyolódott, piszkos.

– Menjetez haza! – mondja mély hangon. – Nem értitek, hogy nem a játszótéren vagytok? Elment az eszetek? Túl fiatalok vagytok! Tűnjetek innen!

Ismét elindulunk hazafelé. De robbanást hallunk valahonnan a közelből. Az ablaküvegek megrepegnek a nyomáshullámtól. Rohanni kezdünk a Városmajor zöld parkja mellett.

Távolabb, a fogaskerekűvel szemközti kenyérbolt előtt a járda tele van emberekkel. A mentőautók folyamatosan érkeznek a János Kórházba a sebesültekkel. Még állunk ott egy darabig és nézelődünk, mielőtt hazaindulnánk.

Apám már a szovjet hadsereg visszatérésekor úgy döntött, hogy anyám szüleinek át kell költözniük hozzánk a budai oldalra. Ahol ők éltek, a háborús helyzet miatt napokig lehetetlen volt elhagyni a házat, a Rákóczi út az egyik legfontosabb útvonal, ahol mind a forradalmárok, mind a szovjet páncélos harckocsik egyfolytában mozgásban vannak. A nagyszüleim taxival jönnek. A sofőr kénytelen a külső kerületek felé kanyarodni, hogy össze ne találkozzanak a belvárosi harckocsikkal, melyek mindenre lőnek. Néhány bőröndnyi ruhával érkeznek és nálunk maradnak a szovjet ostrom alatt.

Mindenki aggódik, hogy az lesz, mint a második világháborúban. A liszt, a burgonya, a cukor és a vaj felhalmozása már régóta folyik. Takarók, párnák és tartalék ruhák is készen állnak, ha a szükség úgy hozza. A szomszédos ház régi óvóhelyein kiürítik a pinceraktárakat és előkészítik őket arra az eshetőségre, ha a lakókat ott kellene elszállásolni. Mi, fiúk, az egyik udvarra kipakolt táskában találunk egy köteg pornográf képet. Olyan fényképeket, amelyeket soha azelőtt nem láttunk. Alapjaiban változik meg az elképzelésem arról, hogyan lesznek a gyerekek. Apám felébred az éjszaka közepén. Kimegy az erkélyre, hogy átjárhassa a hideg éjszakai levegő. Nem tud aludni, valami felébresztette. Lent az utcán észrevesz egy csapat fekete

egyenruhás férfit. Laza alakzatban mozognak a házuk előtt. Lajos berohan hozzánk, hogy tudunkra adja, idegen csapatok érkeztek. Valószínűleg egy felmentősereg előőrse, talán az amerikai ejtőernyősök, akiket a Szabad Európa Rádió ígért a harcban álló magyaroknak. „Gyertek, nézzétek!” Megállapítjuk, hogy csaknem ötven puskás férfi lopakodik a Budagyöngye felé. Suttogva, előreszegezett ujjal mutogatnak egy szovjet tankra.

A belvárosból néha kihallatszik egy-egy robbanás, de ezen kívül teljes csend honol. A felvillanó fények az éjszakai égbolton tűzijátékhoz hasonlítanak. Több napja katonák állnak nehézgéppuskával a Budakeszi út és a Hidegkúti út elágazásában, a villamossínek túloldalán. A feketeruhások éppen elhaladtak mellettünk. A faszor védelmében most kiszaladnak, hogy megtámadják a tankot. Ekkor felébred a „sárkány” az útelágazásnál és tüzet okád. Sokan elesnek. Mások beszaladnak a kertekbe, hogy elrejtőzzenek vagy viszonozzák a tüzet. A Hidegkúti út túloldalán a bokrokból újabb katonák tűnnek elő és üldözőbe veszik a menekülőket. Lehasalunk az erkélyen, bekúszunk a nyitott ajtón és elbújunk a leghátsó szobában. Sosem lehet tudni, hogy a tank ágyúját is bevetik-e a harcban. Mert akkor ki tudja, merre repülnek a lövedékek. Nem merünk kinézni. Halljuk, ahogy a katonák átkutatják a kerteket. A lövöldözés eltart egy ideig, majd elhalkul. Néha egy-egy rövid sortűz hallatszik, ami csak azt jelentheti, hogy a katonák likvidálnak mindenkit, akivel találkoznak. Remélem, hogy a menekülők megtalálják az általunk használt lyukakat, és el tudnak rejtőzni. Halljuk, ahogy a katonák néhány foglyot elvisznek, majd ismét teljes csend lesz. Egyikünk sem tud aludni.

A hajnal fénye lassan belopózik, és kirajzolódnak a szoba körvonalai. A megriadt madarak újra zszibongani kezdenek. Eljött egy új nap. De mi lett a feketeruhásokkal? Hányan menekültek meg? És kik voltak ők?

Az erkélyről látjuk, hogy az utcán ismét béke honol. A géppuska mellett pár katona cigarettázik. A lépcsőházban lázas sürgölődés. A feketeruhások közül kettőnek sikerült bejutnia a házba. Az egyikük megsebesült, a szomszédok gondoskodnak róla. Elmondja, hogy a garázsbejárat előtt fekszik egy halott társa. A tankot azóta áthelyezték a házunkkal szemközti kereszteződésbe.

Még sosem láttam közeli halottat. A férfi valószínűleg sebesült volt, és megpróbált elrejtőzni, hogy biztonságba kerüljön, mielőtt kiszáll belőle az élet. Vékony, vörös csík húzódik a köveken. Valaki betakarta. Az egyik idősebb fiú fel meri emelni a takarót. A férfi a bányászok vasárnapi fekete egyenruháját viseli. A hátán több véres lyuk tátong. Később megtudjuk, hogy Dorogról jött egy csoporttal, akik azért indultak útnak, hogy csatlakozzanak a harcoló budapesti munkásokhoz. Csapdába csalták őket. Már vártak rájuk. Valaki elárulta őket.

Át kell ugranunk a holttest fölött, ha ki akarunk jutni a kertkapun.

Néhány nap nyugalom után megtudjuk, hogy a nagyszüleim házat bombatalálat érte, és mellettük a Divatcsarnok egy része leégett. A családi tanács úgy dönt, be kell mennünk a városba, és meg kell néznünk, van-e menthető élelmiszer, esetleg néhány ruha. A régi portásunk, a szomszéd, aki korábban segített a családnak a teherautóval, mikor a német megszállás után kidobtak minket az otthonunkból, mindig szívesen keres egy kis extra pénzt. A szállítócégtől kapott csekély fizetés mellé el kell vállalnia néhány privát fuvart, hogy elfogadhatóan meg tudjon élni. A sofőr legtöbbször enyhén ittas, és mindig van nála egy üveggel.

– Az oroszokat meg lehet venni itallal, ha belénk kötnek – jegyzi meg sokatmondóan –, de bizonyára felesleges az egész üveget nekik adni.

Az út során időről időre megdézsmálja az italt. Áthajtunk a Várhegy alatt az Alagúton, ami pár napja még a szovjet harckocsik parkolóhelye volt és fegyverraktárként szolgált. Egy keresztutcához érkezünk a Rákóczi úton. Az utca tele van emberekkel. Az apám azt mondja, hogy van egy alagsori átjáró, amit használhatunk, mivel a főbejárat megsemmisült. A háború óta tud róla. A zseblámpáinkkal világítunk. Nehezen lélegzek. Felmegyünk a szűk csigalépcsőn. Öt emeletet számolok, mire felérünk. Mostanra teljesen kifulladtam és félek, hogy nem fogok tudni visszamenni. Bosszús kiabálást hallunk az áruházból. Füst száll fel az üvegtető acélcsontvázából. A lakások sötéten és üresen állnak. Azok közül, akik általában benépesítik az épületet, már senki sincs a házban. A hely kísértetiesen elhagyott. Megdermedek a félelemtől. Lajos hátizsákokba és bőröndökbe pakolja az alapvető élelmiszereket és a ruhákat. Levonszoljuk őket a szűk folyosókon és lépcsőkön. Egy nedves vászondarabot tartok az arcom elé, hogy védjem magam a füsttől. Amikor kiérünk az utcára, emberek támadnak ránk, látni akarják, mi van a táskáinkban. A tömeg a sofőrünket is megfenyegette, hogy felborítják az autóját, ha új ruhákat hozunk magunkkal az áruházból. Azt hiszik, szervezett bűnbanda vagyunk, akik fosztogatásra szakosodtak, s hogy nagyobb mennyiségű árut loptunk. Ez elfogadhatatlan lenne, mert így a kisstílű tolvajok marka üresen maradna. Szerencsére csak régi ruhák vannak nálunk, amelyek húsz éve kimentek a divatból. Az emberek minden használhatót ellopnak az áruházból. Mindenki annyit visz magával, amennyit csak bír. Az apám és Thomas felmennek még egy körre. Félek az emberektől és nem merek újra végigmenni a füsttel teli folyosókon. Arra gondolok, hogy később biztosan a ház lakásai is felkeltik a tolvajok kíváncsiságát. Csak akkor szólalok meg, amikor végre elkészültünk és ott ülünk együtt a bátyámmal a teherautó hátuljában. A hideg menetszél a tudómba tódul és kitisztítja a fejem. Thomasszal szemtanúi leszünk, ahogy egy áruházi tolvajt leütnek egy kapualjban és elveszik a csomagját. Miközben a teherautó átgurul a sötét

mellékutcán, hosszan vitatkozunk arról, hogy a két bűntett közül melyik a súlyosabb. Az élményeink csak megerősítenek abban, hogy a társadalmi rend felbomlott. Az erők joga, hogy úgy értelmezzék a törvényt, ahogy nekik tetszik.

A teherautó lelassít a Margit hídon. A szélvédőn keresztül látjuk, hogy egy tank felénk irányítja a lövegét. Ránk fog lőni? Vajon fogunk-e érezni bármit, mielőtt a levegőbe repülünk? Megállítanak minket. Szovjet katonák a szemünkbe világítanak a zseblámpájukkal és átnézik a rakományunkat. Csak fegyvereket keresnek. Továbbmehetünk.

35

Az orosz csapatok kíméletlenül leverték a felkelést és elnémították a forradalmárok fegyvereit. Sokan akkor hagyták el az országot a zavargások idején, amikor a határőröket máshová rendelték. Számos menekülő a hazatérő osztrák vöröskeresztes kocsikra ugrott fel. A bátyám, Thomas is köztük volt egy osztálytársával együtt, és már Bécsben tartózkodnak. Nem hiszem, hogy valaha viszontlátom. Tavasszal kellett volna bevonulnia hároméves katonai szolgálatra: egy év kemény kiképzés várt rá, ahol a büntetés és az erőszak az újoncok mindennapi életének része, majd két év ingyenmunka az állam szolgálatában.

Az antiszemitizmus ismét fellángolt. Megint minden a zsidók hibája! A családnk úgy dönt, hogy elhagyja Magyarországot. A szüleimnek elege lett.

Reggelente gyakran ébredek ágyúk és bombák hangjára. Kellemetlen, aggasztó érzés. Sohasem lehet tudni... Nehéztüzérség lövi a város központi negyedeit, sérthetetlen repülőgépek és nehézbombázók foszforbombákkal pusztítják Budapestet. A légvédelem, akárcsak a Gellért-hegy legmagasabb pontjai a szovjet hadsereg kezén vannak november eleje óta. Ugyanazok a stratégiai pontok, amelyeket tizenegy évvel korábban a németek uraltak.

De 1956. december 1-én minden nyugodt.

Korán kell kelniük. Még öt óra sincs. Reggeli. Fogmosás. Felöltözés. Körbejárom utoljára a szobámat. Összerendezem a rajzok és festmények halmait a játékszekrényben. Felnézek a könyvespolcon a félkész balsafa vitorlázórepülőre. Megigazítom a Mercedes kormányát, a Schuco modellautóét, melynek alig néhány napig voltam a tulajdonosa. Rövid ideig azon gondolkodom, hogy magammal vigyem-e a bátyám Voigtländer fényképezőgépét. Megállapítom, hogy nincs hozzá filmem. A kamera marad.

Felveszem a dupla kabátot, amit apám varrt össze, mert később jól jöhet belőlük kettő. Felhúzom a bőrbakancsomat. Szeretek síelni, és ráébredem, hogy a jövőben nem lesz pénzünk sícipőt venni. Felveszem a hátizsákot a váltóruhával és a szendvicsekkel. Minden nehéz és kényelmetlen. Mindent hátra kell hagynunk, ami a miénk és kedves nekünk.

Szomorú a hangulat. Mindenki sír. Vajon viszontlátjuk egymást valaha? A nagymama és a nagypapa a lakásban marad, Anna is.

Lelopakodunk a várakozó teherautóhoz. Amikor valami tiltottat csinál az ember, mindig azt hiszi, hogy mindenki látja rajta. És a magyar kommunista párt szerint szigorúan tilos elhagyni az országot, vagyis „disszidálni”. Vajon a házban lakó titkosrendőrök látnak bennünket?

A szomszédunk, a teherautósofőr fog elvinni minket. Anyám ül mellé, én pedig felmászom a platóra apámmal. Már ülnek ott néhányan, akik be akarnak menni a belvárosba. Nagymama, nagypapa és Anna az erkélyen állnak és integetnek nekünk. Az utcánk, ahol születésem óta laktunk, elhagyatott és néma. A kapu elől a halott bányász már hetekkel ezelőtt eltűnt.

Az út a fasoron visz végig. A fák már rég elhullajtották leveleiket. Sötét van, az a kevés lámpa alig bírja megvilágítani az utat. A teherautó újabb csoportokat vesz fel, akik az út szélén várakoznak. A vezetőfülke mögött ülök és a koszos ablakon át látom, ahogy anyám egymás után gyújt rá a cigarettákra. Reszketek, nem tudom eldönteni, hogy a félelemtől vagy a hidegtől. Csak jussunk el a Déli pályaudvarra, anélkül, hogy az oroszok megállítanának minket, gondolom. De mi lesz, ha lőnek ránk? Kiegett tankok és lebombázott házak mellett haladunk el. Minél közelebb érünk a belvároshoz, annál több árnyék mozog a házfalak mellett. Rájövök, hogy a menekülésünk első szakaszát sikeresen teljesítettük, amikor anélkül érkezünk meg a pályaudvarra, hogy egyetlen orosz őrszemmel is találkoztunk volna.

A vonat már ott áll a peronon. Lehet, hogy egész éjjel ott állt. Találkozót beszélünk meg Kicsivel, Sanyival és a fiukkal, Jussival.⁵ Ők is velünk menekülnek. Egy, az osztrák határ közelében, Győrben lakó nő fog segíteni nekünk. Beülünk a másodosztályú kocsiba. Egyre többen szállnak fel a vonatra. Sok férfi nagy csomagokkal és ládákkal. Fiatal nők síró kisgyerekekkel. Sokan marakodni kezdenek az ülőhelyekért. A folyosók megtelnek utasokkal. Hosszú út vár ránk. Még sohasem utaztam a Balatonnál messzebbre, és azt is mindig hosszúnak éreztem.

Csak jussunk el Győrig anélkül, hogy bárki leszállítana minket. Tilos a határhoz ilyen közel utazni külön engedély nélkül. És persze nekünk nincs ilyen okmányunk. Minden tilos. A többi utast figyelem. Hánynak van engedélye? Ki lehet közülük besúgó vagy titkosrendőr? Ki utál minket azért, mert zsidók vagyunk? Vagy csak azért, mert van ülőhelyünk?

Csak Győrig jussunk el, akkor minden rendben lesz.

Minden alkalommal aggódom, amikor a vonat megáll, és ez gyakran megtörténik. Félve nézek ki az ablakon. Ott áll egy rendőr. Most jönnek? Szigorúan rám parancsoltak, hogy maradjak

⁵ Ahogyan saját és testvére, Thomas nevét, úgy Jussi (Józsi?) nevét is svéd fordításban használja a szerző.

nyugodton, még a kocsi másik oldalára sem merek átmenni, hogy kinézzek az ablakon. Néhányan leszállnak, de a vonat még mindig tele van. Az ablaknál ülök, a tájat figyelem. Hegyek, szőlővel borított dombok, ipari létesítmények és lakóházak suhannak el mellettünk. Vajon viszontlátom mindezt valamikor? Minden állomáson megállunk. Késő délután érünk Győrbe.

Elsőként a vezetőnk száll le, hogy ellenőrizze, nincsenek-e az állomáson rendőrök vagy katonák. Két csapatban haladunk a győri mellékutcákon át. Megértem, hogy az egészben az a legveszélyesebb, hogy a segítőnk hazavisz minket magához.

Utána minden rendben lesz, mondom ismét magamban.

A sarok mögül hirtelen megjelenik egy férfi, futva érkezik és figyelmeztet minket, hogy a főúton rendőrségi razzia zajlik. Elkaptak néhány embert iratok nélkül. Mi lesz velük? Korábban bebörtönözték őket, és a családjukat valami eldugott vidéki zugba deportálták, de most sokkal többen vagyunk szökésben.

Megérkezünk a Baross úthoz, ahol a vezetőnk lakik. Nála éjszakázunk. A következő nap várakozással telik. Az idő csak vánszorog. Délután egy malomhoz kell eljutnunk.

Mindenhol üldözőket és besúgókat látok.

Miután megérkezünk, elbújunk néhány hatalmas zsák mögé és várunk. Megint várakozás. Nem látunk, nem tudunk semmit. Nem az első alkalom, hogy ezen az úton embereket csempésznek ki az országból. A bátyám tíz nappal korábban ugyanerre menekült. Lovaskocsival ment a határig, fényes nappal. De már nem ilyen könnyű a helyzet. Most lőnek a menekülőkre. Hallom, ahogy egy teherautó betolat a rakodóhelyre. A plató szélére körben zsákokat rögzítenek, hogy nehezebben lehessen belátni. Belül van egy kis zug, ott, ahol mi ülünk, szorosan egymás mellett. Aztán az utolsó zsákok is a helyükre kerülnek körülöttünk. Egy határközeli parasztházhoz megyünk. Minden kereszteződésben, ahol megállunk, szuronyos katonákról képzelődöm, ahogy átkutatják a kocsit. Az autó felfüggesztését zsákokra tervezték, nem emberekre. Egy örökkévalóságig tartó rázkódás után megérkezünk a házhoz, amely magányosan áll, sehol egy szomszéd. Egy árva lámpaizzó fénye látszik a konyhaablakból, azon kívül mindent sötétség borít. Középkorú pár üdvözl minket, amikor belépünk. Megkínálnak kávéval és néhány szelet kenyérral a konyhában. A gazdasszony szolgál ki minket, miközben bajszos férje fürkésző tekintettel végigmér bennünket.

Mindkét fia elkísér minket a határig.

Aznap este hét órakor megkezdjük vándorlásunkat. Segítőink egy távoli fénypontra mutatnak, ott húzódik a határ. Az osztrákok nagy fényszórókat állítottak fel, hogy segítsenek a menekülőknél. Szántóföldön vágunk át, távol tartjuk magunkat azoktól az utaktól, melyeken

rendszeresen járőröznek katonai járművek. A vasfüggöny, mely 1948 óta hermetikusan elzárta Magyarországot a nyugattól, a forradalom alatt újra megnyílt. A határőrök elhagyták posztjaikat és hatástalanították az aknákat, melyek életveszélyessé tették az átkelést. Most, hogy Magyarország újra az orosz medve ölelésébe került, eldönthetetlen, mennyire veszélyes a határvidék.

Olyan gyorsan haladunk a barázdák között, amilyen gyorsan csak tudunk. A föld puha és nyirkos, a mezőn átjutni nem sétaút. Egyikünk sincs hozzászokva, hogy nagy távolságokat gyalogoljon, főleg nem csizmában és dupla kabátban. A cipőm nehéz és a kabátokban túlságosan kimelegszem.

A fény a szántóföld túlsó felén már Ausztria. Úgy érzem, mintha egy tapodtat sem haladnánk előre. A kísérőink itt akarnak minket hagyni, hogy hazamenjenek. Apám emlékezteti őket az egyezségre, miszerint csak a másik oldalon kapják meg a pénzüket.

Sanyinak rossz a szíve, rohamot kap az izgalomtól és a megerőltetéstől. Sokáig apámra támaszkodik. Az egyik kísérőnk magához veszi a táskáját.

Messze előttünk az úton tankok és teherautók látszanak. A kísérőink azt mondják, oroszok. Időnként fényeket látunk vagy lövéseket hallunk. Rendszeres időközönként rakétákat lőnek fel, hogy fényük megkönnyítse a szökevények felkutatását. Több alkalommal le kell vetnünk magunkat a sárba, hogy ne vegyenek észre. Minden csúszós, nyirkos, saras.

Fáradt vagyok, izzadt és szomjas. Jó lenne megúszni valahogy a gyaloglást. Milyen jó volna, ha katonai teherautón utazhatnánk. De továbbmegyek. Ha a nálam majdnem két évvel fiatalabb Jussi meg tudja csinálni, akkor én is.

A talaj kezd megváltozni, egyenetlenné válik. Vízzel teli árkokon kell keresztülgázolnunk. Valamennyire ki tudom venni körülöttünk a bokrokat és a fákat. Amikor pedig a rakéták egy végtelennek tűnő pillanatra nappallá változtatják az éjszakát, megpillantjuk a vadászlesekre hasonlító faállványokat. A határőrök őrtornyai.

Le fognak minket lőni?

Az embercsempészek azt mondják, hogy a senkiföldjén járunk, és a tornyok üresen állnak. A torkomban dobog a szívem, miközben lassan elhaladunk mellettük. Az ember sosem lehet biztos benne, hogy már nem lép aknára.

Hat órája botorkálunk, átáztunk és kimerültek vagyunk. Egy szénabála mögül hirtelen egy fegyveres katonákat szállító kocsit tűnik fel. A kísérőink azt állították, hogy mindjárt Ausztriában vagyunk, s erre mindennek vége, elfognak minket! A fényszórók elvakítanak. A tiszt és a katonái leugranak a kocsiról, látjuk, ahogy ránk szegeznek a fegyvereiket. A tiszt a kezével jelez, hogy álljunk meg. Azonnal engedelmessékedünk.

Aztán magához int minket. Először semmit sem értünk, majd rádöbbenünk, hogy németül beszélnek!

Ausztriában vagyunk! Megmenekültünk.

Sanyiról betegápolók gondoskodnak. Vezetőink, akik a parasztháztól egészen idáig kísérték minket, eltűntek. Szép summa ütötte a markukat, legalábbis ezt veszem ki apám szavaiból. De elvitték a táskáinkat is a barátaink ékszereivel és a megspórolt vagyonukkal. Mindent, ami ahhoz kellett volna, hogy Kicsi és Sanyi új életet kezdhessenek.

De végül is – fontos ez? Élünk és biztonságban vagyunk.

Autóval visznek minket egy kis határmenti faluba, Andauba.⁶ Az egyik iskolában menekülttábor hoztak létre. Teletömöm magam svéd csokoládéval, aztán elalszom a tornaterem padlóján a Svéd Vöröskereszt szürke takarója alatt.

Fordította: Kiss Benedek, Szabó Pál és Kovács Natália

A fordítást ellenőrizte: Péteri Vanda

⁶ Mosontarcsa.